

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

30 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka
(przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Agnieszka Jurkowska-Chocyk
SSN Krzysztof Wesołowski

Protokolant Anna Matczak

po rozpoznaniu na rozprawie 30 października 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 22 marca 2022 r., V ACa 751/21,
w sprawie z powództwa I.S. i E.S.
przeciwko Bankowi w W.
o zapłatę i ustalenie,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza Banku w W. na rzecz I.S. i E.S. po 4050 (cztery tysiące pięćdziesiąt) złotych, z odsetkami wynikającymi z art. 98 § 1¹ k.p.c. za czas po upływie tygodnia od dnia ogłoszenia orzeczenia do dnia zapłaty, z tytułu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Agnieszka Jurkowska-Chocyk Joanna Misztal-Konecka Krzysztof Wesołowski
(r.n.)

UZASADNIENIE

1. I.S. i E.S., w pozwie skierowanym przeciwko Bankowi w W., domagały się ustalenia, że umowa o kredyt hipoteczny nr [...], zawarta [...] 2007 r., pomiędzy Bankiem1 Spółką Akcyjną a powódkami, jest nieważna oraz wniosły o zasądzenie od pozwanego na rzecz każdej z nich po 38 214,01 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia doręczenia pozwu do dnia zapłaty. Powódki wskazały, że postanowienia umowy kredytu nie były z nimi indywidualnie uzgodnione, lecz narzucone jednostronnie przez pozwanego. Swoje roszczenie wywodziły z nieważności wskazanej umowy. Powódki argumentowały, że zawiera ona niedozwolone klauzule umowne, które powodują, iż po stronie banku – nadużywającego swojej silniejszej pozycji względem konsumenta – powstały uprawnienia w sposób oczywisty sprzeczne z zasadą uczciwego obrotu, słuszności kontraktowej, równości stron, a w konsekwencji umowa z [...] 2007 r. jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. Według powódek, usunięcie z umowy wadliwych klauzul przeliczeniowych powoduje, że nie zawiera ona elementów przedmiotowo istotnych, co uniemożliwia jej wykonanie. Świadczenie spełniane na rzecz pozwanego jest więc nienależne.

2. Wyrokiem z 18 sierpnia 2021 r. Sąd Okręgowy w Warszawie ustalił, że umowa o kredyt hipoteczny nr [...] z [...] 2007 r., zawarta przez I.S. i E.S. z Bankiem1 Spółką Akcyjną [poprzednikiem prawnym Banku w W., prowadzącego działalność gospodarczą za pośrednictwem Banku2], jest nieważna (pkt I), zasądził od Banku w W., prowadzącego działalność gospodarczą za pośrednictwem Banku2 na rzecz: a) I.S. kwotę 38 214,01 zł, b) E.S. kwotę 38 214,01 zł – w stosunku do obu z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 2 października 2020 r. do dnia zapłaty (pkt II lit. a i b), oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt III) oraz rozstrzygnął o kosztach procesu (pkt IV).

U podstaw tego rozstrzygnięcia legło uznanie przez Sąd Okręgowy, że umowa łącząca strony procesu jest bezwzględnie nieważna na podstawie art. 58 § 2 k.c. Zdaniem Sądu Okręgowego, granice swobody umów nie pozwalają bowiem

zaakceptować takiej konstrukcji klauzuli indeksacyjnej, jak ta wprowadzona przez kredytodawcę, która przekraczała granice wyznaczone naturą stosunków obligacyjnych. Zastosowana klauzula waloryzacyjna ma dla konsumenta taki skutek, że z uwagi na wzrost kursu CHF, mimo spłacania przez wiele lat rat kapitałowych, jego zadłużenie z tytułu kapitału maleje pozornie, wyłącznie nominalnie – w przyjętym mierniku waloryzacji, w rzeczywistości zaś jego zadłużenie w PLN rośnie i to nieraz gwałtownie, w razie większych skoków kursu CHF. Ponadto Sąd pierwszej instancji stwierdził, że w sprawie doszło do naruszenia przez kredytodawcę zasad współżycia społecznego przez nierównomierne rozłożenie ryzyka stron stosunku obligacyjnego wobec zastosowania różnych tabel (kupna i sprzedaży) waluty oraz przez naruszenie obowiązków informacyjnych względem kredytobiorców i niepoinformowanie ich przed zawarciem umowy o wpływie spreadu walutowego na ogólny koszt kredytu. Sąd Okręgowy uznał również, że klauzule przeliczeniowe zawarte w § 2 ust. 1 umowy oraz § 7 ust. 4, § 9 ust. 2 i § 13 ust. 7 „Regulaminu kredytu hipotecznego udzielanego przez [...]” (dalej: Regulamin”) są abuzywne.

3. Wyrokiem z 22 marca 2022 r., na skutek apelacji pozwanego, Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił częściowo zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z 18 sierpnia 2021 r. w punkcie drugim litery a i b w ten sposób, że oddalił powództwo o zasądzenie na rzecz I.S. i E.S. odsetek ustawowych za opóźnienie od kwot po 38 214,01 zł za okres od 2 października 2020 r. do 18 sierpnia 2021 r. i od 7 lutego 2022 r. do dnia zapłaty, i w ten sposób, że zapłata przez Bank2 z siedzibą w W. na rzecz I.S. i E.S. kwot po 38 214,01 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie za okres od 19 sierpnia 2021 r. do 6 lutego 2022 r. nastąpi za jednoczesnym zaoferowaniem przez I.S. i E.S. na rzecz Banku2 z siedzibą w W. kwot po 140 150 zł (pkt I), oddalił apelację w pozostałej części (pkt II) oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania apelacyjnego (pkt III).

Sąd Apelacyjny przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, z których dla rozstrzygnięcia skarg kasacyjnych najistotniejsze są następujące:

I.S. poszukiwała finansowania zakupu nieruchomości, jednak z powodu wieku oraz innych czynników, banki odmawiały udzielenia jej kredytu. Trafiła w końcu do [...], gdzie zaproponowano jej kredyt indeksowany do waluty CHF, ponieważ nie

miała zdolności kredytowej, by uzyskać kredyt w PLN. Polecono powódce, celem lepszego zabezpieczenia, aby dobrała sobie współkredytobiorcę. I.S. zdecydowała się na córkę – E.S. Pracownik banku podkreślał, że proponowany kredyt jest bardzo korzystny - oprocentowanie jest niższe niż w przypadku kredytu w PLN, kurs CHF stabilny, a jego możliwe wahania będą niewielkie.

W dniu [...] 2007 r. I.S. i E.S. złożyły w [...] wniosek kredytowy o przyznanie kredytu na zakup lokalu mieszkalnego. Wnioskowana kwota kredytu wyniosła 288 400 zł, zaś na pokrycie kosztów dodatkowych 11 600 zł, łącznie 300 000 zł. Jako walutę kredytu wskazano CHF. Wypłata kredytu miałyby nastąpić w transzach, zaś okres kredytowania miał wynosić 240 miesięcy. Do wniosku kredytowego dołączono dokument podpisany przez powódki, w którym oświadczyły one, że zostały zapoznane przez pracownika banku z kwestią ryzyka kursowego w przypadku udzielenia kredytu indeksowanego do waluty obcej, oraz że, będąc w pełni świadome ryzyka kursowego rezygnują z możliwości zaciągnięcia kredytu w złotych i dokonują wyboru zaciągnięcia kredytu indeksowanego do waluty obcej. Powódki oświadczyły również, że znane są im postanowienia Regulaminu, w odniesieniu do kredytów indeksowanych do waluty obcej, a także że zostały poinformowane, iż aktualna wysokość kursów waluty obcej dostępna jest w placówkach banku. I.S. i E.S. oświadczyły też, że są świadome tego, iż: ponoszą ryzyko kursowe związane z wahaniami kursów waluty, do której indeksowany jest kredyt; ryzyko kursowe ma wpływ na wysokość zobowiązania względem banku wynikającego z umowy o kredyt oraz na wysokość rat spłaty kredytu; kredyt zostanie wypłacony w złotych na zasadach opisanych w Regulaminie; saldo zadłużenia kredytu wyrażone jest w walucie obcej; raty kredytu wyrażone są w walucie obcej i podlegają spłacie w złotych na zasadach opisanych w Regulaminie.

W dniu [...] 2007 r. doszło do zawarcia umowy o kredyt hipoteczny pomiędzy Banku1 a powódkami. Bank udzielił im kredytu w kwocie 294 300 zł, indeksowanego do CHF, na cel i na warunkach określonych w umowie, zaś kredytobiorczynie zobowiązały się do korzystania z kredytu na warunkach określonych w umowie i Regulaminie oraz zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami, opłatami, prowizjami i innymi kosztami w terminach spłaty określonych w umowie.

W umowie ustalono, że kredyt będzie oprocentowany według zmiennej stopy procentowej, która na dzień sporządzenia umowy wynosiła 4,13833% w stosunku rocznym; zmienna stopa oprocentowania miała być ustalana jako suma stopy referencyjnej LIBOR 3M (CHF) oraz stałej marży banku w wysokości 1,65 punktów procentowych. Strony ustaliły, że oprocentowanie kredytu będzie ulegało zmianie w zależności od zmiany stopy referencyjnej LIBOR 3M (CHF). Umowa wskazywała, że szczegółowe zasady naliczania odsetek, ustalania wysokości oprocentowania oraz zasady zmiany oprocentowania znajdują się w Regulaminie.

Kredytobiorczynie zobowiązały się do dokonywania spłaty rat kredytu, obejmujących część kapitałową oraz część odsetkową w terminach i wysokościach określonych w umowie. W okresie karencji kapitału płatne miały być wyłącznie raty odsetkowe. Strony ustaliły, że raty kredytu oraz inne należności związane z kredytem pobierane będą z rachunku bankowego wskazanego w treści pełnomocnictwa, stanowiącego załącznik do umowy, przy czym kredytobiorczynie zobowiązały się do utrzymywania wystarczających środków na tym rachunku, uwzględniając możliwe wahania kursowe w przypadku kredytów indeksowanych do waluty obcej.

Kredytobiorczynie złożyły szereg oświadczeń w związku z zaciągnięciem kredytu oraz co do zapoznania się z Regulaminem. W § 7 ust. 1 i 2 Regulaminu wskazano, że środki z kredytu wypłacane są na rachunek bankowy wskazany w dyspozycji wypłaty środków z kredytu składanej przez kredytobiorcę, przy czym sposób wypłaty kredytu (jednorazowo czy w transzach) określa umowa. W przypadku kredytów indeksowanych do waluty obcej, wypłata kredytu następuje w złotych według kursu nie niższego niż kurs kupna, zgodnie z tabelą obowiązującą w momencie wypłaty środków z kredytu. W przypadku wypłaty kredytu w transzach, stosuje się kurs nie niższy niż kurs kupna zgodnie z tabelą obowiązującą w momencie wypłaty poszczególnych transz. Saldo zadłużenia z tytułu kredytu wyrażone jest w walucie obcej i obliczane jest według kursu stosowanego przy uruchomieniu kredytu. W przypadku wypłaty kredytu w transzach, saldo zadłużenia z tytułu kredytu obliczane jest według kursów stosowanych przy wypłacie poszczególnych transz.

Paragraf 9 ust. 2 Regulaminu stanowił, że w przypadku kredytów indeksowanych do waluty obcej raty kredytu podlegającej spłacie wyrażone są w walucie obcej i w dniu wymagalności raty kredytu pobierane są z rachunku bankowego według kursu sprzedaży zgodnie z tabelą obowiązującą w banku na koniec dnia roboczego poprzedzającego dzień wymagalności raty spłaty kredytu.

Kredyt został wypłacony powódkom w 4 ratach. W okresie od 12 sierpnia 2008 r. do 18 lutego 2013 r. powódki uiściły na rzecz kredytodawcy kwotę 76 428,04 zł. Powódki nadał spłacają kredyt. Powódka I.S. wpłaca kwotę na konto banku, a następnie powódki rozliczają się między sobą raty po połowie.

4. Sąd Apelacyjny nie zgodził się z argumentacją Sądu pierwszej instancji, że umowę zawartą między stronami procesu można uznać za bezwzględnie nieważną. Uznał natomiast, że sprzeczne z naturą stosunku prawnego kredytu indeksowanego do waluty obcej są postanowienia, w których kredytodawca jest upoważniony do jednostronnego oznaczenia kursu waluty właściwej do wyliczenia wysokości zobowiązania kredytobiorcy oraz ustalenia wysokości rat kredytu, jeżeli z treści stosunku prawnego nie wynikają obiektywne i weryfikowalne kryteria oznaczenia tego kursu. Postanowienia takie, jeśli spełniają kryteria uznania ich za niedozwolone postanowienia umowne, nie są nieważne, lecz nie wiążą konsumenta w rozumieniu art. 385¹ k.c. Sankcja nieważności nie jest bowiem oczywistą konsekwencją uregulowania umownego, które nie mieści się w ramach swobody umów.

Sąd drugiej instancji uznał, że sankcja określona w art. 385¹ § 1 k.c. winna być traktowana jako *lex specialis* wobec sankcji z art. 58 § 1 k.c. Zapatrywanie odmienne wykluczające ten mechanizm z kontroli konsumenckiej - niweczyłoby do pewnego stopnia założenia, jakie leżą u podstaw dyrektywy nr 93/13 (zasada *effet utile*). Wprawdzie reżim ochrony konsumenckiej nie stoi na przeszkodzie kwalifikacji umowy zawartej przez konsumenta jako nieważnej na podstawie art. 58 § 2 k.c., ale wówczas jedynie, gdy dojdzie do naruszenia zasad współżycia społecznego w sposób, który nie będzie ograniczać się do rażącego naruszenia interesów konsumenta przez ukształtowanie jego praw i obowiązków w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami w umowie szablonowej. Będą to więc raczej sytuacje wyjątkowe.

Sąd Apelacyjny podzielił natomiast stanowisko Sądu Okręgowego co do tego, że w zawartej przez powódki umowie kredytowej znajdowały się abuzywnie klauzule indeksacyjne, przyznające przedsiębiorcy prawo do jednostronnego kształtowania wysokości świadczeń stron umowy oraz nieokreślające zakresu możliwego ryzyka kursowego. Konsekwencją abuzywności tych postanowień była nieważność umowy kredytowej (upadek umowy kredytowej), skutkiem tegoż zaś był obowiązek zwrotu świadczeń nienależnych na podstawie art. 410 k.c. Równocześnie charakter stosunku prawnego kreowanego umową kredytową wyjaśnia istnienie interesu prawnego w uzyskaniu orzeczenia ustalającego nieważność umowy.

Sąd drugiej instancji wywiódł również, że wymagalność roszczenia restytucyjnego powódek w związku z trwałą bezskutecznością (nieważnością) umowy mogła nastąpić dopiero po ustaniu stanu bezskuteczności zawieszanej, czyli w okolicznościach rozpoznawanej sprawy dopiero od dnia następnego po złożeniu przez nie na rozprawie 18 sierpnia 2021 r. stosownego oświadczenia o odmowie sanowania postanowień abuzywnych. Okoliczność ta uzasadniała, zdaniem Sądu, zasądzenie odsetek ustawowych za opóźnienie, na podstawie art. 455 w zw. z art. 481 § 1 k.c., od kwot po 38 214,01 zł dopiero od dnia następnego po dniu rozprawy, czyli od 19 sierpnia 2021 r. W ocenie sądu odwoławczego nieprawidłowe było zatem zasądzenie odsetek ustawowych za okres sprzed tej daty (od 2 października 2020 r. do 18 sierpnia 2021 r.), przy czym naruszenie prawa materialnego przez Sąd Okręgowy w tym zakresie, Sąd Apelacyjny uwzględnił w urzędzie w granicach zaskarżenia.

Sąd Apelacyjny uwzględnił też podniesiony przez stronę pozwaną zarzut zatrzymania, w którym skonkretyzował przysługującą mu wobec powódek wierzytelność o zwrot równowartości wypłaconego im kapitału kredytu, określając ją na łączną kwotę 280 300 zł. Ponieważ świadczenie pieniężne jest podzielne, Sąd drugiej instancji uznał, że w stosunku do każdej z powódek zarzut zatrzymania obejmuje kwoty po 140 150 zł. Ponieważ oświadczenie woli o skorzystaniu przez pozwaną bank z zarzutu zatrzymania w celu zabezpieczenia swojego roszczenia o zwrot wykorzystanego przez powódki kapitału dotarło do nich 7 lutego 2022 r., zdaniem Sądu Apelacyjnego, roszczenie o zasądzenie odsetek ustawowych za opóźnienie po tej dacie nie powstało.

5. Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł pozwany bank, zaskarżając go w części, a mianowicie w zakresie części punktu I oraz w zakresie punktów II i III. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił wyłącznie naruszenie prawa materialnego, a mianowicie art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”); art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 1 i 2 k.c.; art. 69 ust. 3 pr.bank. oraz art. 65 k.c. i art. 358 § 2 k.c. – wszystkich w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz w zw. z motywem dwudziestym pierwszym dyrektywy 93/13; art. 189 k.p.c.; art. 385¹ § 1 i art. 385² k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, a także art. 496 w zw. z art. 497 w zw. z art. 455 w zw. z art. 481 § 1 k.c. Skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części, jak również uchylenia w części, tj. w zakresie I, II i IV wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 18 sierpnia 2021 r. i orzeczenia co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa w całości i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego. Ponadto skarżący sformułował dodatkowe wnioski ewentualne.

6. Powódki domagały się oddalenia skargi kasacyjnej i zasądzenia kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

7. Strony niniejszego sporu zawarły umowę kredytu indeksowanego kursem waluty obcej. Sądy *meriti* oceniły postanowienia dotyczące przeliczenia kwoty kredytu i spłat na CHF jako abuzywne postanowienia umowne, które nie wiążą konsumenta, a nadto stwierdziły, że po ich usunięciu umowa kredytu nie może dalej funkcjonować, to zaś nakazuje stwierdzić jej nieważność. Skarga kasacyjna pozwanego, mimo sformułowania w niej szeregu zarzutów, w istocie odnosi się do zagadnienia kwalifikacji postanowień umownych pozwalających bankowi na określanie kursu wymiany waluty jako abuzywnych (zarzuty 1-3, 6), niedopuszczalności zastąpienia niedozwolonych postanowień umownych innymi (zarzut 4), konsekwencji wyeliminowania z umowy niedozwolonych postanowień przeliczeniowych (zarzut 5), dopuszczalności powództwa o ustalenie (zarzut 7)

oraz konsekwencji zastosowania prawa zatrzymania (zarzut 8). Zarzuty te są bezzasadne, przy czym zbędne jest odnoszenie się do zarzutu ósmego z przyczyn wskazanych w dalszej części uzasadnienia co do braku podstaw do skorzystania przez pozwany bank z prawa zatrzymania.

8. Bezzasadne są zarzuty naruszenia art. 385¹ § 1 w zw. z art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, art. 385¹ § 1 zd. drugie k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, art. 385¹ § 1 i 2 k.c., jak też art. 385¹ § 1 i art. 385² k.c. w zw. z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13.

Odnosząc się do wskazanych zarzutów, podkreślić należy, że w niniejszej sprawie ani Sąd pierwszej instancji, ani Sąd drugiej instancji, dokonując ustaleń faktycznych, nie przyjęły, iż w umowie zawartej przez strony wyodrębnione były klauzula ryzyka walutowego i klauzula spreadu walutowego. Występujące w umowie klauzule określające mechanizm ustalania kursu waluty na potrzeby wykonania poszczególnych obowiązków umownych należy oceniać całościowo i nie sposób ich rozdzielić. Wbrew wywodom zawartym w skardze nie jest możliwe podzielenie zawartych w umowie klauzul na dozwolone klauzule ryzyka walutowego oraz niedozwolone klauzule spreadowe, gdyż podział taki byłby sztucznym zabiegiem intelektualnym, niemającym odzwierciedlenia w umowie i innych dokumentach kształtujących treść stosunku prawnego stron. W konsekwencji prowadziłby on do rezultatu, w którym sąd tworzyłby na nowo treść umowy między stronami, co jest oczywiście niedopuszczalne.

Przechodząc do bardziej szczegółowych kwestii, trzeba wskazać, że wprawdzie Sąd Najwyższy zajmował pierwotnie stanowisko, że klauzule indeksacyjne nie stanowią postanowień określających główne świadczenia stron w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c., a jedynie pośrednio wywierają wpływ na wysokość świadczenia głównego (m.in. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; 14 lipca 2017 r., II CSK 803/16, OSNC 2018, nr 7-8, poz. 79; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, i z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64), jednakże pogląd ten został zarzucony na rzecz stanowiska, że klauzule

kształtujące mechanizm indeksacji określają główne świadczenie kredytobiorcy. Jeśli bowiem zważyć, że stosownie do art. 69 ust. 1 pr.bank. przez umowę kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu, wówczas nie powinno budzić wątpliwości, że obowiązek zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu stanowi główne świadczenie kredytobiorców. Skoro tak, trudno podzielić stanowisko, że klauzula indeksacyjna nie odnosi się bezpośrednio do elementów przedmiotowo istotnych umowy kredytu bankowego, a zatem do oddania i zwrotu sumy kredytowej, skoro wysokość tej sumy wprost kształtuje (zob. zwłaszcza wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22, i z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22). W orzecznictwie TSUE również wskazano, że za warunki umowy, które mieszczą się w pojęciu określenia głównego przedmiotu umowy w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (zob. wyrok TSUE z 30 kwietnia 2014 r. w sprawie C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai, pkt 49 oraz liczne wyroki, które się na niego powołują).

Prawodawca unijny, a za nim polski ustawodawca, zdecydowali o wykluczeniu kontroli postanowień umownych określających główne świadczenia stron, ponieważ są one objęte należyłą uwagą obu stron, a zatem można mniemać, że odzwierciedlają rzeczywistą wolę konsumenta. Jedyne wyjątki w tym zakresie poczyniono dla postanowień, które nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). Analizowane klauzule indeksacyjne zawarte w umowie stron, jak prawidłowo stwierdziły Sądy *meriti*, nie sprostają testowi transparentności.

W orzecznictwie TSUE wskazano, że wymóg, zgodnie z którym warunek umowny musi być wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, powinien być rozumiany jako nakazujący nie tylko, by dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu tak, by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (wyrok TSUE z 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai, C-26/13, pkt 75 i kolejne, które się na niego powołują). W praktyce oznacza to możliwość ustalenia treści stosunku zobowiązaniowego, w tym zwłaszcza rozmiaru przyszłego świadczenia konsumenta, przy wykorzystaniu zobiektywizowanego kryterium przeciętnego konsumenta (zob. wyroki SN: z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21, i z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22).

Sąd Najwyższy już wielokrotnie wskazywał, że postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne, ponieważ pozostawiają pole do arbitralnego działania banku i obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem. W konsekwencji postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych (zob. wyroki SN: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7-8, poz. 64; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 49/21, i z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22). Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji

banku, przy czym dla tej oceny nie ma znaczenia, czy bank w rzeczywistości z tej swobody korzystał, niekorzystnie kształtując pozycję konsumenta.

Wbrew zarzutom skarżącego kwestionowane przez powódki postanowienia stanowiące klauzule indeksacyjne są abuzywne, a zatem są od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść kredytobiorcy, chyba że następczo udzieli on świadomej i wolnej zgody na te klauzule i w ten sposób przywróci skuteczność z mocą wsteczną (zob. uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56). Tego rodzaju okoliczność w niniejszej sprawie nie miała jednak miejsca.

9. W zakresie dalszych zarzutów skarżącego wskazać trzeba, że Sąd Najwyższy wyjaśnił w uchwale składu całej Izby Cywilnej z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, m.in., że w razie uznania, iż postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów (pkt 1.), a ponadto w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie (pkt 2.). Zbędne jest przytaczanie argumentów szeroko przedstawionych w uzasadnieniu tej uchwały, do której należy odesłać, przypominając, że według art. 87 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym uchwała składu całej izby, z chwilą jej podjęcia, uzyskuje moc zasady prawnej, co oznacza, że wiąże inne składy Sądu Najwyższego.

10. Nie zasługuje wreszcie na podzielenie zarzut odmawiający powódkom interesu prawnego w ustaleniu nieważności umowy kredytu. Zagadnienie interesu prawnego w kontekście tzw. spraw frankowych było już przedmiotem poszerzonej analizy Sądu Najwyższego. Opowiedziano się w tym zakresie za szerokim pojmowaniem interesu prawnego, o ile powód wykaże, że wyrok ustalający wywoła takie konsekwencje prawne w stosunkach między stronami, w wyniku których ich sytuacja prawna zostanie określona jednoznacznie, nie będzie budziła wątpliwości, co spowoduje w konsekwencji, iż zostanie usunięta niepewność co do istnienia

określonych praw i obowiązków stron oraz ryzyko ich naruszenia w przyszłości. Ocena istnienia interesu prawnego musi uwzględniać to, czy wynik postępowania doprowadzi do usunięcia niejasności i wątpliwości co do danego stosunku prawnego i czy definitywnie zakończy spór na wszystkich płaszczyznach tego stosunku lub mu zapobiegnie. Interes prawny wyrażający się w osiągnięciu konkretnych skutków prawnych w zakresie usunięcia niepewności sytuacji prawnej powoda musi być analizowany przy założeniu uzyskania orzeczenia pozytywnego oraz przy analizie, czy w razie wyroku negatywnego może on osiągnąć tożsamy skutek w zakresie ochrony swej sfery prawnej w innej drodze, za pomocą wniesienia powództwa na innej podstawie prawnej (zob. np. wyrok SN z 28 lipca 2023 r., II CSKP 611/22, wraz z powołanym w nim orzecznictwem).

Należy więc uznać, że powódkom przysługuje interes prawny w dochodzeniu ustalenia nieważności umowy, a dokładniej ustalenia nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z umowy kredytu. Dopiero ostateczne rozstrzygnięcie w zakresie powództwa o ustalenie nieważności umowy kredytu zniesie stan niepewności powódek (kredytobiorczyń) co do zasadności uiszczania rat, których termin wymagalności jeszcze nie nastąpił, i sposobu rozliczenia umowy. Wyrok odnoszący się zatem jedynie do roszczenia dotyczącego zapłaty nie zakończyłby w definitywny sposób powstałego między stronami sporu. Kwestia wzajemnego rozliczenia jest bowiem konsekwencją stwierdzenia nieważności umowy (zob. wyrok SN z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 44). Wyłącznie zatem wyrok ustalający nieistnienie stosunku prawnego jest w stanie usunąć w sposób kompletny stan niepewności istniejący pomiędzy stronami. Oznacza to, że nie jest wykluczone dochodzenie równocześnie zapłaty związanej z nieważnością umowy, jak i ustalenia nieistnienia stosunku prawnego kreowanego tą umową; o dopuszczalności takiego połączenia decydują właściwości konkretnego stosunku prawnego.

11. Odnosząc się do ostatniego z zarzutów sformułowanych przez skarżącego w skardze kasacyjnej, należy przypomnieć, że Sąd Apelacyjny uznał za zasadne uwzględnienie podniesionego przez pozwanego zarzutu zatrzymania świadczenia wzajemnego do czasu zaspokojenia lub zabezpieczenia świadczenia drugiej strony, z czego wyciągnął wniosek o częściowej niezasadności roszczenia odsetkowego powódek. W skardze kasacyjnej skarżący podnosi, że skuteczne podniesienie

zarzutu zatrzymania prowadzi do tego, że powódkom w całości roszczenie odsetkowe nie przysługuje.

Przypominając, że skargę kasacyjną w sprawie wniósł jedynie pozwany bank, a zatem Sąd Najwyższy nie jest władny dokonać zmiany lub uchylenia zaskarżonego wyroku na niekorzyść skarżącego (art. 384 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.), należy wskazać, że Sąd Najwyższy w uchwale z 19 czerwca 2024 r. (III CZP 31/23) wyjaśnił, że prawo zatrzymania (art. 496 k.c.) nie przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną w całości podziela ten pogląd, nie aprobuując poglądu przeciwnego wyrażonego np. w uchwale Sądu Najwyższego z 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20 (OSNC 2021, nr 6, poz. 40) czy w uchwale Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21.

Pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w niniejszej sprawie wspiera nadto stanowisko Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyrażone w postanowieniu z 8 maja 2024 r., C-424/22, WN przeciwko Santander Bank Polska S.A., zgodnie z którym art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą w kontekście stwierdzenia nieważności zawartej przez instytucję bankową z konsumentem umowy kredytu hipotecznego z uwagi na nieuczciwy charakter niektórych warunków tej umowy powołanie się przez tę instytucję na prawo zatrzymania prowadzi do uzależnienia przysługującej konsumentowi możliwości uzyskania przez niego zapłaty kwot, które zasądzono od wspomnianej instytucji ze względu na skutki restytucyjne wynikające ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru tych warunków, od równoczesnego zaofiarowania przez rzeczzonego konsumenta zwrotu albo zabezpieczenia zwrotu całości świadczenia otrzymanego od tej samej instytucji przez konsumenta na podstawie wspomnianej umowy, niezależnie od spłat dokonanych już w wykonaniu tej umowy (pkt 38).

W konsekwencji w niniejszej sprawie nie zachodziły podstawy do skorzystania przez pozwanego z prawa zatrzymania i to niezależnie od tego, czy umowa kredytu ma charakter umowy wzajemnej; sam fakt, że świadczenia obu stron nieważnej

umowy kredytu mają charakter pieniężny wyklucza zasadność zastosowania prawa zatrzymania. Tym bardziej, w takim przypadku, nie można przyjąć, że powódkom od zasądzzonego roszczenia nie należą się odsetki ustawowe za opóźnienie.

12. Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną pozwanego. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono zgodnie z art. 98 § 1, 1¹ i 3 oraz w związku z § 2 pkt 7, § 10 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie.

(k.w.)

[ał]